

1118. Örke, Skuttunge sn.

Pl. 108.

Litteratur: B 487, L 177, D 1:211. J. Bureus, Fa 6 s. 126 n:r 79 (Caspar Cohl), Fa 5 n:r 331, Fa 1 s. 75, Ff 6 n:r 136; J. Rhezelius, Fa 10:1 n:r 62, Fl 1 n:r 53; Ransakningarna 1667–84; J. Peringskiöld, Monumenta 2, bl. 42; O. Celsius, Svenska runstenar (Fm 60) 1, s. 429, 2, s. 264; R. Dybeck, Reseberättelse för år 1864 (ATA), Skuttunge socken 1864 (ATA); A. L. Th. Pettersson, Några ord till upplysning om bladet »Salsta» (1871), s. 53; UFT h. 5 (1876), s. 63; J. Eriksson, Skrivelser till Riksantikvarien den 19/10 1941 och den 6/11 1942 (ATA); S. B. F. Jansson, Skrivelse till Riksantikvarien den 24/10 1941 (ATA), Runinskriftsinventering i Uppsala län 1942 (ATA).

Äldre avbildningar: J. Rhezelius, teckning i Fa 10:1 och Fl 1; Bureus, kopparstick (i Ff 6); J. Leitz och J. Hadorph, träsnitt (i Peringskiölds Monumenta och B 487); R. Dybeck, teckning (D 1:211).

Runstenen står mitt för infartsvägen till Örke n:r 2, 3 m. Ö om landsvägen Skuttunge kyrka-Björklinge kyrka, på Häggeby mark, omedelbart N om ägogränsen till Örke. Platsen är utmärkt på Ekonomiska kartbladet »Björklinge» (1952). En tidigare plats för stenen, på västra sidan av landsvägen, finnes utmärkt på Geologiska kartbladet »Salsta».

Enligt Caspar Cohl (i Fa 6) stod stenen »Ther sammastädz [= Wedh Yrkiebyn] Norr om byn» Fa 5: »Norr om samma by [= Yrkeby]»; Ff 6: »Norr om Yrkeby.» Rhezelius i Fa 10:1: »Skuttunge Soen norr om Yrkeby byen»; Fl 1: »Skuttunge Soehn, Vthi Yrke norreste gärdet widh vägen.» — I Ransakningarna 1667–84 finnes från Örke följande uppgift: »Örkie påskrifne 2 steenar weed byen.» Med denna uppgift åsyftas emellertid med säkerhet U 1119 och 1120. I Ransakningarna omnämnes U 1118 i stället på Häggeby: »Häggeby 2 stenar; en weed grindstolpen i byen [= U 1113], den andre i söder giärdet påskrifne [= U 1118]». På träsnittet i Peringskiölds Monumenta finnes

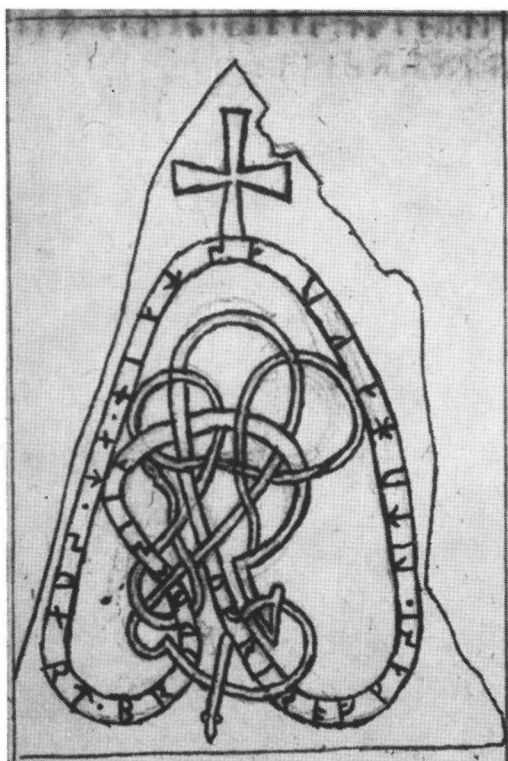

Fig. 409. U 1118. Örke, Skuttunge sn.
Efter teckning av Rhezelius i Fa 10:1.

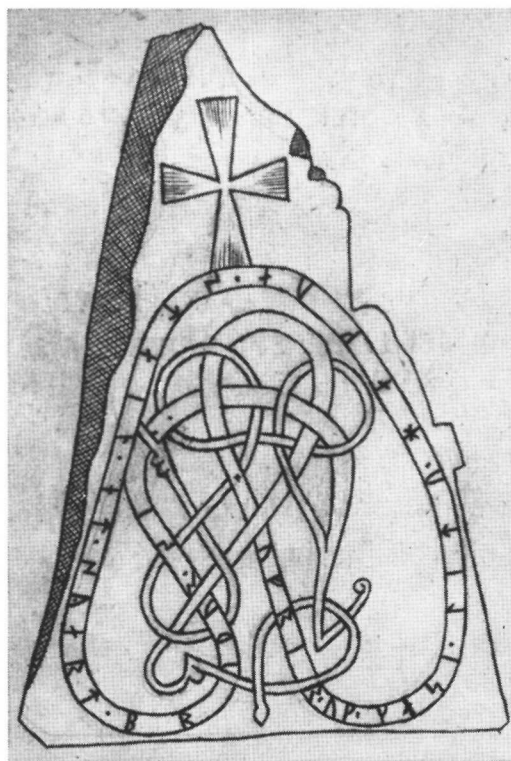

Fig. 410. U 1118. Örke, Skuttunge sn.
Efter teckning av Rhezelius i Fl 1.

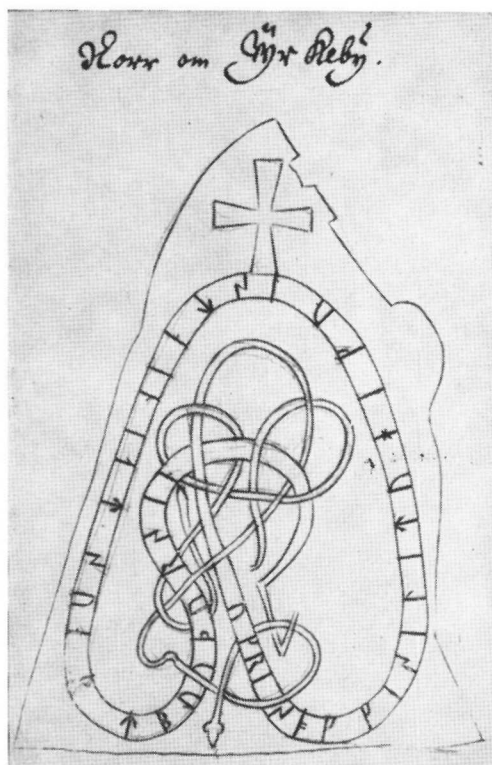

Fig. 411. U 1118. Örke, Skuttunge sn.
Efter kopparstick av Bureus.

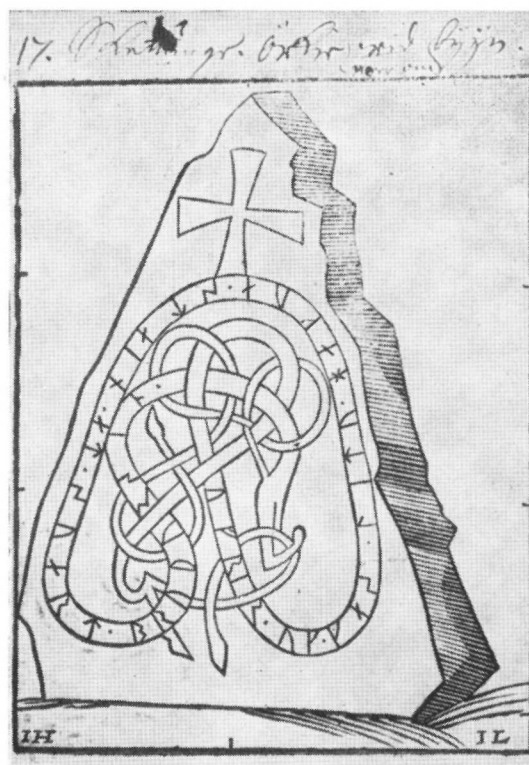

Fig. 412. U 1118. Örke, Skuttunge sn.
Efter träsnitt i Peringskiölds Monumenta (B 487).

bläckanteckningen »Skuttunge. Örkie wid (norr om)¹ byjn» (B 487: »Örke»; L 177: »[Örke] nordan byen»). — O. Celsius: »Skuttunge och Häggeby i gärdet söder om byn up rätt stående». Celsius tillägger, att detta är en »wacker sten». — I sin reseberättelse för år 1864 omtalar Dybeck, att han »lät resa en runsten på Örke mark i denna socken», och i sin förteckning över fornminnen i Skuttunge skriver han: »I Örke norra gärde, nära sockenvägen är ... en å nyo rest runsten». *Sveriges runurkunder*: »Nyligen åter rest på sitt gamla ställe norr om Örke vid sockenvägen mellan Skuttunge och Björklinge.» I beskrivningen till Geologiska kartbladet »Salsta» anges platsen vara »N. från Örke». *UFT*: »Stenen nyligen upprest vid sockenvägen mellan Skuttunge och Björklinge kyrkor.»

Uppsala läns Västra Vägdistrikt anhöll i oktober 1941 om tillstånd att flytta U 1118, som på grund av en vägomläggning icke kunde stå kvar på sin plats. Efter sin besiktning skriver S. B. F. Jansson till Riksantikvarien (den 24/10 1941): ... »runstenen ... står, starkt lutande och med inskriften delvis dold, mitt i vägkorset mellan infartsvägen till Örke nr 2 och landsvägen Skuttunge kyrka-Björklinge kyrka. Ristningsytan vetter åt SO ... Örkes nuvarande ägare K. R. Torslund omtalade, att stenen vid flera tillfällen blivit påkörd. Stenens nuvarande plats är otvivelaktigt olämplig. Därtill kommer, att landsvägen nu skall breddas. Efter breddningen skulle stenen komma att stå 2 dm. inne i vägbanan ... Det lämpligaste vore att flytta runstenen 5,5 m. åt Ö och resa den vid den nya vägens Ö sida, med ristningsytan åt VNV.» Stenen flyttades till den föreslagna platsen år 1942.

Röd granit. Höjd 1,62 m., bredd (nedtill) 1 m. Ristningsytan är nött och linjerna i stort sett grunda.

¹ Orden inom () äro tillagda under *wid*.

Inskrift (med det inom []) supplerat efter B 487):

ufrir · ok kisl · litu · hakua · stain · at su[art] · broður · sin
 5 10 15 20 25 30 35 40

ufrir ok Gisl letu haggva stæin at Svart, broður sinn.

»ufrir och Gisl läto hugga stenen efter Svart, sin broder.»

Till läsningen: Före 1 **u** finnes intet säkert spår av sk; de tre fördjupningar, som här kunna iakttagas, äro med all sannolikhet alla naturliga. 1 **u** är ej stunget, ej heller 4 **i**. I 5 **r** utnyttjas en korsande slinglinje som hst (jfr 35 **o**). 6 **o** har bistavar endast till höger om hst. Efter 7 **k** finnas inga spår av sk. I 8 **k** finnes mellan hst och bst en grund, omarkerad fördjupning, som säkerligen är naturlig. 9 **i** är ej stunget. I 11 **i** är bst grund men säker. 13 **i** är ej stunget, ej heller 18 **k**. I 20 **a** är bst kort. Ristningsytan har flagrat på det parti, där runorna 25 **n** och 26 **a** ha sin plats; flagringen är här emellertid äldre än ristningen, vilket förklarar, att de båda runorna äro oskadade och tydliga. 29 **u** har förlorat nedre delarna av hst och bst. Efter denna runa är ristningsytan bortslagen på ett 35 cm. långt stycke; där har funnits plats för tre runor. I 35 **o** användes en korsande slinglinje som hst (jfr 5 **r**). I 36 **p** utgår bst från ramlinjerna. Före 41 **n** finnes i slingan en bred, ojämn linje, som av allt att döma är naturlig. Inskriften slutar utan sk.

Caspar Cohl (i Fa 6): **ufrir · ok · kasi · litu · hakua stain at · syart · brupur · sin ·**. Rhezelius (i Fa 10:1): **ufrir og kasi · litu hakua stain · at · suart · brupur slin.** — Hadorph och Leitz: **ufrir · uk · gas · litu · hakua · stain · at · suart · brupur sin ·**. — O. Celsius anmärker till sin läsning av inskriften: »På denna sten äro runorna så grunde och utplånade af tempestatibus, at de knapt kunde uttagas, i synnerhet wid begynnelsen.» Hans läsning är följande: **ufrir- ok kasi · litu · hakua stein at suart · broður · sin.** — Dybeck: **ufrir uk · kas · litu (·) hakua · stain (·) - t · su . . . brupur (·) sin ·**.

Runföljden 1-5 **ufrir** innehåller givetvis ett personnamn. Vilket detta har varit är dunkelt. Peringskiöld tolkar det i *Monumenta* som »Ofreder», och av Carl Säve (och P. J. Lindal) återges namnet »Ofri (l. Öfrid?)». Helt uteslutet är väl icke, att ristaren har åsyftat kvinnonamnet *Afriðr*.

Om det icke ovanliga mansnamnet *Gisl* se U 492, där dock beläggen Lena kyrka och Björklinge kyrka skola utgå. (På grund av äldre, oriktiga läsningar har man på U 1118 trott sig finna ett belägg på namnet *Kas* eller *Gas*; se t. ex. *UFT* h. 5, 1876, s. 31 och 63 och *Sveriges runurkunder* s. 32. Dybeck kommenterar inskriften på följande sätt: »Namnet KAS, KASE var brukligt ännu på 1400-talet. Kase het en af Bo Jonsons fogdar.»)

U 1118 är rest efter en man med namnet *Svartr*. Namnet är såvitt känt eljest icke belagt i någon av våra runinskrifter. Det förekommer emellertid i medeltida nordiska urkunder; på Island är det under medeltiden vanligt. Om namnet se *Nordisk kultur* 7 (1947), s. 50 och 200.

O. Celsius kallar U 1118 en »wacker sten», ett omdöme som förefaller väl positivt; i alla händelser kan ristaren icke betecknas som särskilt framstående.

1119. Örke, Skuttunge sn. Ett fragment numera i Högsta bro, Bälinge sn.

Pl. 109.

Litteratur: B 482, L 176. J. Bureus, Fa 6 s. 126 n:r 78 (Caspar Cohl), Fa 1 s. 74, Ff 6 n:r 214; J. Rhezelius, Fa 10:1 n:r 61, Ff 11 n:r 54; Ransakningarna 1667-84; J. Peringskiöld, *Monumenta* 2, bl. 43; O. Celsius, *Svenska runstenar* (Fm 60) 2, s. 126 och 262; R. Dybeck, *Reseberättelse för år 1864* (ATA), *Skuttunge socken 1864* (ATA); *UFT* h. 5 (1876), s. 63; E. Brate, *Svenska runristare* (1925), s. 113 f.; J. Hansson, *Skrivelse till Riksantikvarien april 1930* (ATA); I. Schnell, *Skrivelse till Riksantikvarien den 28/4 1930* (ATA); S. B. F. Jansson, *Runinskriftsinventering i Uppsala län 1942* (ATA).